

Tarihte T ü r k - M a c a r yakınlığı

Bir Macar tarihçisi der ki, “Türkleri, cesur, şövalye ruhlu, muhterem bir millet olarak kazandık”

_____ Yazan: _____
Prof. Tayyib GÖKBİLGİN

Bundan evvelki iki yazımızda temas ettiğimiz konular, Macaristandaki Türk hatıraları ve sanat eserleri meseleleri, bizi, tarihte Türk - Macar münasebetleri ve bilhassa bu münasebetlerin dostluk tezahürleri, yakınlıkları üzerinde de durmaya sevk ve bize bu konuda birkaç söz söylemek arzusunu ilham etti.

Milletlerin her vesile ile birbirlerine daha fazla yaklaşmak, siyasi ve iktisadi münasebetler yanında, varsa, eski dostluk münasebetlerini kuvvetlendirmek, yoksa, yeniden sosyal ve kültürel münasebetler de tesis etmek istediği ve buna şiddetle ihtiyaç duyduğu bir devirde ve dünyada yaşadığımızı göre, Macarlar gibi tarihimizin hemen her devresine karışmış, menşelerini kısmen Türklüğe bağlamak ve onun tarihi ile izah etmek mümkün olmuş bulunan, aralarında bazı müşterek noktalar ve benzerlikler de mevcut olan bir milletle yeni zamanlardaki münasebetlerimizin ve yakınlıkların bir tablosunu çizmek, ana hatları ile bir muhasebesini yapmak, bugünkü şartlar ve vaziyetler karşısında da, faydalı olsa gerektir.

Bizans tarihlerinin, X. asırda Tuna havzasına yerleştikleri zaman, görünüşlerinden ve taşıdıkları hususiyetlerden dolayı, “Türkler” diye adlandırdığı Macarlar, bundan sonraki yüz yıllarda da birçok Türk asıllı kavimlerin tesirine maruz kaldı, kısmen onlarla karıştı ve beslendiler. Bir defasında da, Türk - Moğol İmparatorluğunun Doğu Avrupayı istila ettiği devirde, bu şiddetli darbeyi mukavemet edemedi, büyük bir sarsıntı geçirdi. Fakat, hristiyanlık ve bilhassa katolik camiasının en kuvvetli unsurlarından biri olarak XIV. ve XV. asırlarda, Orta Avrupada, mevkiini aldığı zaman, üç beş asır evvelki Asyalı karakterini ve hususiyetlerini epeyce kaybetmiş, Batı Medeniyeti çerçevesine tamamen dahil olmuş bulunmakta idi. Zaman zaman hristiyanlığın ve katolik kilisesinin en hararetili müdafil olarak da göründü. Nihayet, XVI. asırda, o zamanki dünya ve Avrupa şartlarının ve hadiselerinin sevk ve neticesi ile, Macarlar, büyük bir kısmı itibariyle, Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altına geçince, millet akrabalıklarının ve menşelerinin bilinmediği veya hiç bir rol oynamadığı böyle bir devrede de, iki milletin içten yakınlaşması ve birbirini anlaması devri başladı.

Bir Macar tarihçisi der ki, “Türkleri, cesur, şövalye ruhlu, muhterem bir millet olarak kazandık”.

Türkler de Macar toprağı ve Macar milletinin sihirli tesirinden kurtulamamışlardı. İki milletin bahadır muhاریleri daima birbirlerini aramışlar, bazan düellolar yapmışlar ve

karşılıklı saygı hisleri duymuşlar, bir tarafta en şiddetli savaşlar cereyan ederken de, diğer yanda yekdiğerinin yanında sulh ve sükün için de kardeşçe yaşamayı bilmişlerdi.

Macarlardan Türklerle komşuluk yapanlar onları yakından tanımışlar, ötedenberi onlara belletilen “En büyük düşmanımız Türklerdir” yolundaki kanaatin aksine bambaşka bir fikre sahip olmuşlardı. Çünkü, Türkler, XVI. asırda Macaristanda yerleşen protestan, unitarius, arianüs gibi yeni hristiyan mezheplerinin hamisi idiler. Birçok Budin beylerbeyinin Macarca mektuplarında şöyle denmekte idi: “Tanrımız birdir, dinimiz ayrı da olsa hepimiz insanız”.

Macaristandaki Türk İdare adamlarından bir kısmının takip ettiği iktisadi siyaset de dikkate değer:

Bu gibiler daima Babıaliyi müdafaa etmekte, Osmanlı ve Kırım ordularının tahribatına karşı bile Macar köylülerini korumakta, yerlerinden ayrı düşenleri tekrar yerleştirip çift çubuk sahibi yapmakta, hülasa, onların sosyal ve iktisadi durumlarının bozulmamasına çalışmakta idiler. Macar köylüsünün mahvolması, daha ziyade Avusturya siyasetinin neticesi idi. Zira, onların düsturu, Osmanlıların eline geçmekten ise bütün Macar köylerinin mahv ve harap olmasının tercihi idi. Popüler Budin Beylerbeylerinin başında, XVII. asır iptidasında, birkaç defa bu vazifeye getirilmiş olan Kadızade Ali Paşa bulunmaktadır. Bu Türk paşası, istisnasız herkes tarafından sevilip sayılmakta idi. O, Türk - Macar milletlerini birbirine yaklaştırmış ve memleketin iktisadi inkişafına da hayli hizmet etmişti. Onun zamanındadır ki, Macarlar Türklerle birlikte, kendi mezhebi hürriyetlerini sağlamak üzere, Habsburglara karşı silahlarını çevirmişler ve Budin Beylerbeyi Ali Paşanın sıhhatine içmişlerdi.

İçki sohbetleri de iki milleti birbirine yaklaştırıyordu. Fije Beylerbeyi İbrahim Paşa sarhoş lakabı ile maruftu. Şair Abdi de şarap içmeği onlardan öğrenmişti. En güzel şaraplar, Türk beylerinin timar ve reametlerinde yetiştiği için Macarlar bu şarabı Türk şarapları tesmiye etmişlerdi.

Türk - Macar münasebetlerinin diğer enteresan bir tezahürü de Macarlar arasında Türklere karşı duyulan temayül ve Türklüğü kabul etmiş olmaları idi. Habsburg siyaseti, bu gibi macarları daima hain addetmiş ve Türk saymıştı. Macarların milli kıyam ve hareketleri de daima Türkler tarafından desteklenmiştir. Bunda politika olduğu söylene bile, asıl mesele, bu suretle Macarlara yardım edilmesi, onların milli ve mezhebi hürriyetlerinin tahammül edilemeyecek bir halde bulunan Habsburg boyunduruğundan kurtarılmasına hizmet olunması idi. Köprülüler devrinde Macar hürriyet ve istiklalini müdafaa için ortaya atılan Tökhöly İmre’de daha evvelkiler, Bocokay ve Bethien gibi Türk siyasetinin en hararetli ve samimi taraftarı idi. Hatta mührünü “Muhib-i Al - i Osmanım itaat üzereyim emre: Kral orta Macarım ki namım Tökhöly İmre” diye kazdırmıştı. Onun üvey oğlu ve XVIII. asır başlarındaki Macar hürriyet ve istiklal hareketinin kahramanı Bakocxy Ferene de kuvvetli bir Türk dostu ve taraftarı idi, Teşebbüslerinin akim kalması neticesinde iltica ettiği Türkiyede ve uzun senelerini yaşadığı Tekirdağda onun çok güzel hatıraları vardı ki, bu Macar kahramanının bu şehirde ikamet ettiği evin, Türk - Macar milletlerini birbirlerine daha çok yaklaştıran bir milli müze olarak, bugün mevcut hale konulması çok temenniye şayandır. Nasıl ki, XIX. asırda yine Macar istiklali hareketinin kahramanı ve mağduru olarak bize gelen Kossuth’un Kütahyadaki ikametgahı böyle bir hatıra kitabesini ihtiva etmektedir ve bunun

da daha gelişmesi ve turizm hareketlerinde bir alaka merkezi olacağı kadar, iki milleti birbirine sevdiren saydıran müşterek bir tarih ve kültür muhiti olarak tanınması çok hayırlı ve lüzumlu olsa gerektir.

Macaristanda milli tarih şuurunun büyük bir hızla inkişaf ettiği XIX. asır ikinci yarısında Türk - Macar yakınlığı çok artmıştı, Gerek Bocskay, Bethien, Racoczi, Kossuth hadiselerinin millet şuurunda ve hafızasında uyandırdığı tatlı hatıralar, gerek daha eski tarihteki, müşterek kardeşlik bağlarının anlaşılmaya ve benimsenmeye başlaması oldukça enteresan tezahürlere yol açmakta idi. Mesela 1877 - 78 Osmanlı - Rus harbinde Plevne müdafaası ve Gazi Osman Paşa menkıbeleri, Türk kahramanlık ve hamaset haberleri Macaristanda, Macar milleti nezdinde, belki Avrupanın hiç bir yerinde görülmedik derecede heyecan ve hassasiyet uyandırıyor, sempati gösterilerine sebep oluyordu. Macar parlamentosundan bir heyetin İstanbul'a, ilk Osmanlı Meclisi mebusanından bir heyetin de Macaristana karşılıklı dostluk ziyaretleri yapmaları bu zamana rastlamaktadır. Bu yakınlık Birinci Dünya harbinde, silah arkadaşlığı sebebiyle, daha da inkişaf etti ve artık Macarların ilim, teknik ve ziraat sahasında kaydettikleri büyük terakkilerden ve bilhassa lisaniyat ve Türk tarihi araştırmalarında elde ettikleri müsbet neticelerden faydalanmak arzu ve ihtiyacı da kendini göstermeye başladı ki, pek çok Türk gencinin bu ve bunu takip eden devirde Budapeşte üniversitesinde, ziraat ve teknik akademilerinde tahsillerinin temini, Türk - Macar yakınlığının sıkı ve samimi yeni bir tecellisi oldu. İlim sahasında inkişaf eden bu istikameti Atatürk de, 1935 de Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin kuruluşunda, Fakültenin tedris organları içine bir Hungaroloji kürsüsü ilave ettirmekle manalandırdı. Yazık ki, Birinci Dünya Harbi sıralarında İstanbul'da tesis edilmiş olan Macar kütüphanesi daha sonraki zamanlarda, alakasızlık yüzünden, kapandığı gibi Ankaradaki bu Enstitü de nisbeten arka planda ve daha az semereli bir durumda kaldı. Bununla beraber, istikbalin, ilim, kültür ve sosyal alanlarında iki millet yakınlığının ve işbirliğinin yeni yeni tezahür ve tecellilerine şahit olacağı beklenebilir.